

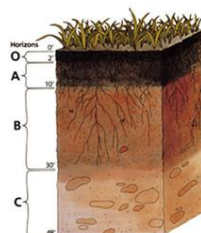
Jordvern i praksis

Nils Vagstad
Forskningsdirektør

Hva ligger i begrepet “JORDVERN” ..

Kvalitativt

- Ivareta arealenes kvalitet – *med tanke på produksjons- evne og arealproduktivitet*

Kvantitativt

- Ivareta tilgangen på areal for matproduksjon – *med tanke på samla potensial for matproduksjon*

Jordkvalitet

- > *Jord som vekstmedium*
- > *Jordas evne til å håndtere ytre påvirkning*

- **Fysisk**

- Jordstruktur
- Jordpakking
- Jorderosjon
- Arrondering

*Samspill mellom
kjemiske - fysiske-
biologiske prosesser*

- **Kjemisk**

- Organisk materiale
- Næringstilstand og pH
- Kjemisk kontaminering (f.eks tungmetaller, organiske forurensninger, radioaktive stoffer)

*God jordkvalitet: Avgjørende for
produktivitet og produksjonseffektivitet*

*Jord ikke bare "jord" –
stor variasjon i kvalitet*

Avgjørende faktorer:

- *Det bonden sjøl gjør.*
- *Politiske rammevilkår.*

Jordvern – jord som produksjonsressurs

- Jordvern for å sikre framtidig produksjonspotensial: Matsikkerhet

Jordvern og matsikkerhet:

- Hvorfor
- For hvem
- Hvordan

- Det sies at jordvernet ikke må “stå i veien for utviklingen” ,
- - - - - Hvilken utvikling – og tidshorisont ?
- og at “vedtak skal fattes der man kjenner problemstillingene best”
- - - Hvilken problemstillinger “kjenner” kommunene og lokalforvaltningen ?

Avgjørende ramme:

Samfunnets holdninger og forståelsen av *hva mat er og hva matproduksjon krever*

- Utelukkende en kortsiktig næringspolitisk sak ?
 - Billigst mulig mat – på kort sikt – til forbruker
 - Høyest mulig forretningsmessig avkastning på arealer – på kort sikt
- Et bredere nasjonalt og langsiktig samfunns- perspektiv ?
 - Matsikkerhet og nasjonal sjølforsyning - del av samfunnsikkerheten (på linje med militær sikkerhet)
 - Multifunksjonalitet og ringvirkninger ift andre

UTFORDRINGEN: Å se det langsiktige i det kortsiktige - der *beredskapsperspektivet prisdrikk næringspolitikken og et sett av ulike lokale planprosesser*

Mat - *ikke som en hvilken som helst annen vare*

Matproduksjon – *ikke som hvilken som helst annen produksjon*

Mat - - og Vann

To fundamentale faktorer i tilværelsen – og for samfunnsutviklingen

Ved god tilgang

Liten verdi

Ved dårlig tilgang

Uendelig stor verdi

Landbruket utsatt for omvendt proporsjonalitet: *Jo mer suksessfullt jo mindre verdsatt*

I gitte situasjoner vil vi (og andre) skaffe oss mat på bekostning av ALLE andre hensyn

Dynamitt på norsk – med smaken av (på) smør

“Smørkrisen er en interessant historikk for Norge?”

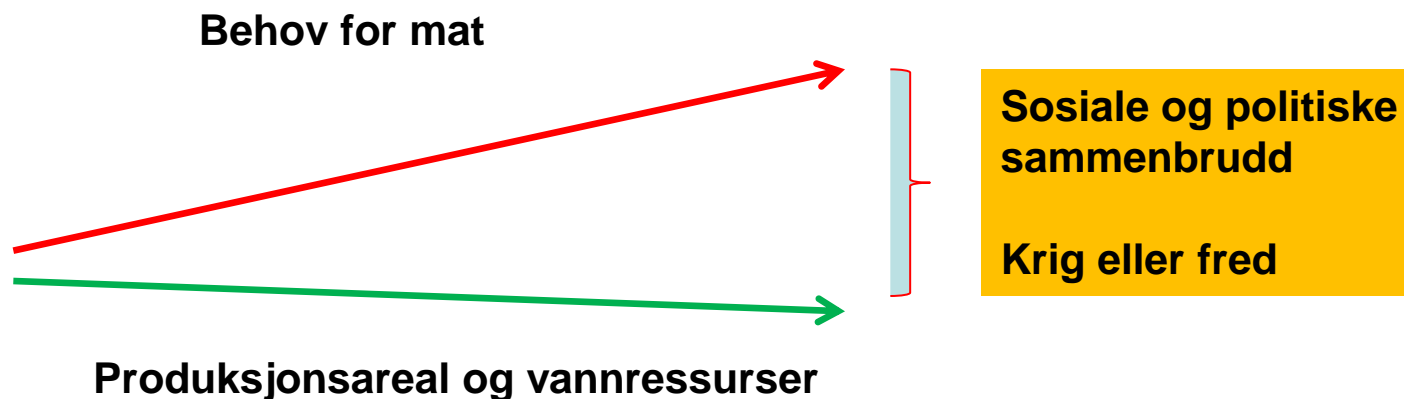
– > Hva hvis det er en reell krise?

Noen få måltider unna kaos

Vår felles utfordring:

Veldig mange flere skal ha mat, og mange mye mer mat

Sosiale og politiske sammenbrudd

Krig eller fred

Mye mer mat må hentes ut av samme ressursbase

**Raskt tiltagende konfliktpotensial:
Mat – vatn – areal - naturressurser**

Sårbar matproduksjon: Som en toppidrettsutøver – *liten tue velte stort lass*

Ting kan gå bra; MEN større ustabilitet og uforutsigbarhet

Beredskap - politikk; *håndtere ikke bare det uforutsigbare – men det ukjendte ukjendte*

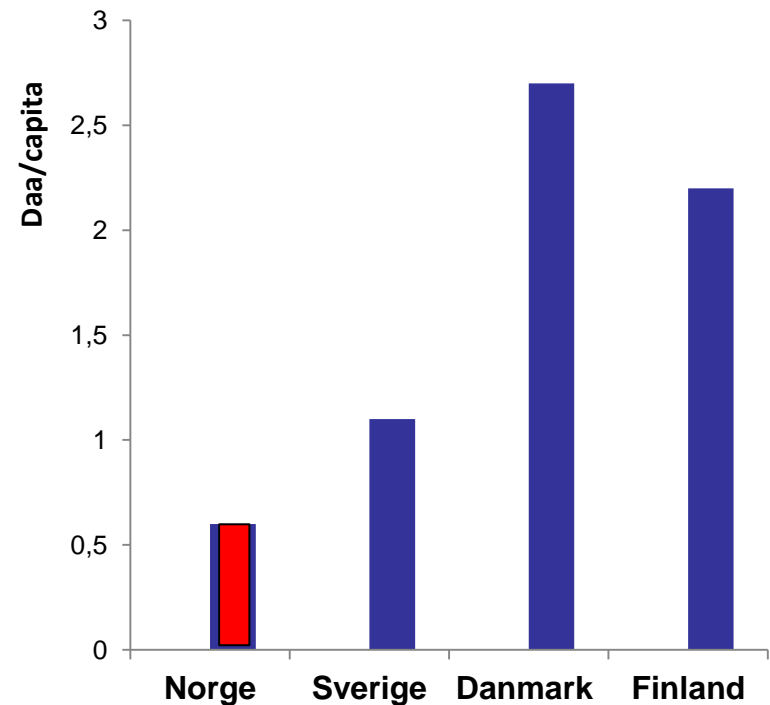
Bærebjelke i nasjonal matberedskap og nasjonal sjølforsyning

Få land og befolkninger har lavere (naturgitt) beredskap i form av areal

Hvorfor:

Kombinasjon av klimatiske forhold, jordforhold og arealenes egenskaper

Dekar kornareal pr innbygger
Nordiske land

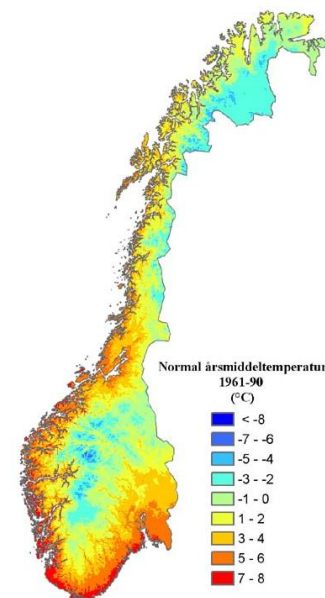

Den regionale arbeidsdelingen: *Grunnlaget for optimal utnyttelse av nasjonalt produksjonspotensial*

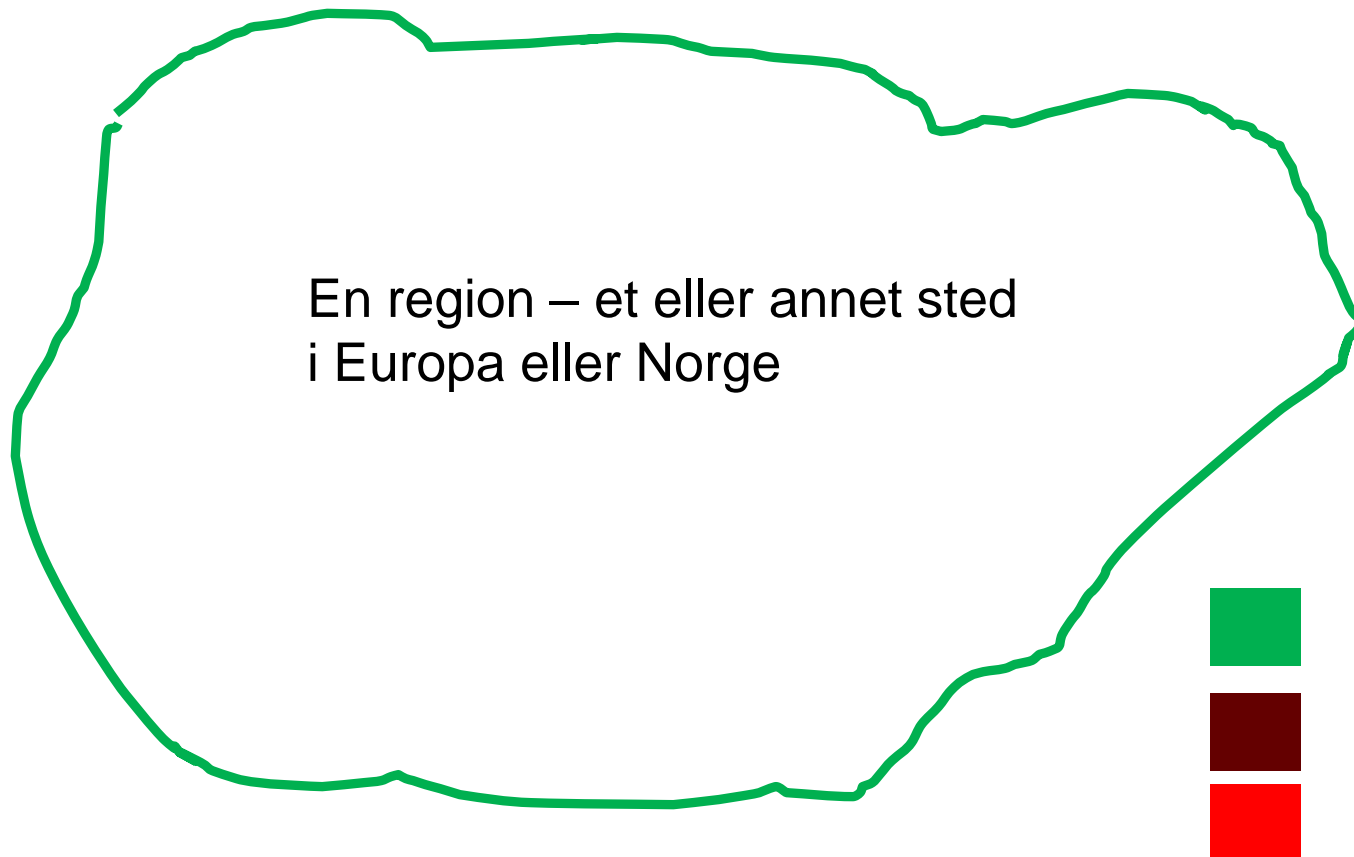
Arealbrukseffektivitet:

Økonomi, produksjon og miljø

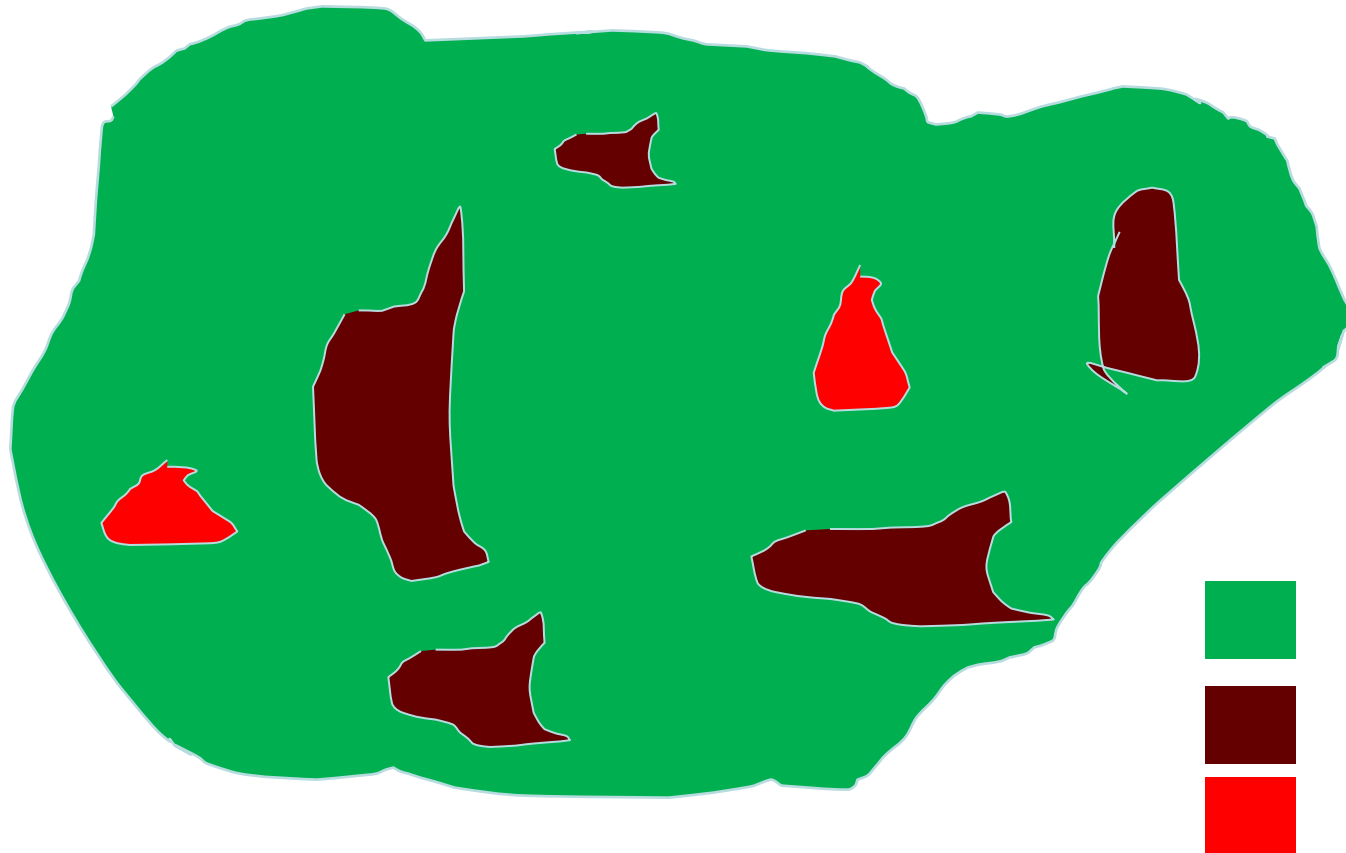
- De beste arealene forbeholdt de mest krevende vekstene
 - Jordsmonnet
 - Arealenes beskaffenhet
 - Klima
- At de mest produktive arealene sikres for matproduksjon

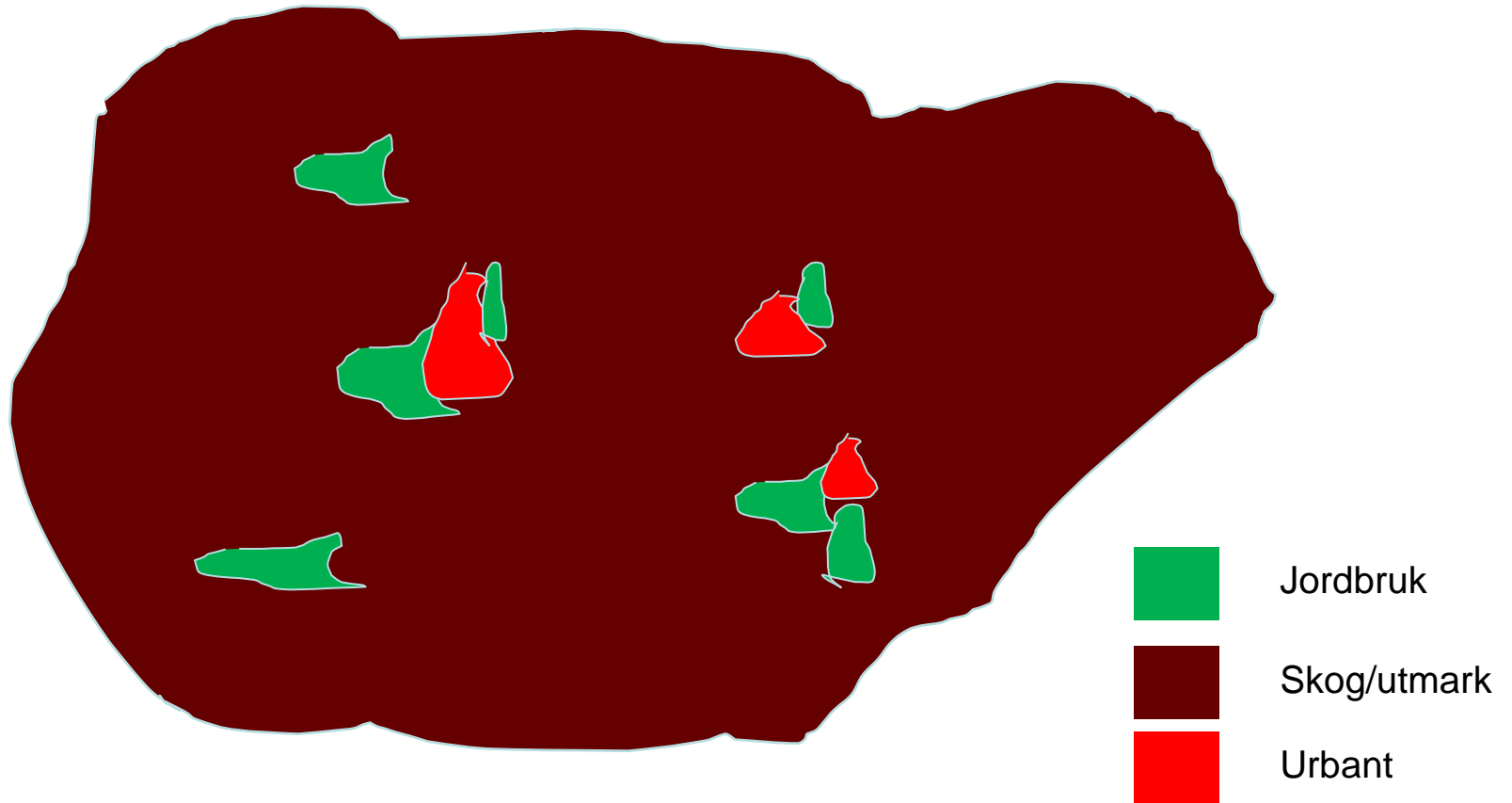
Norge er ikke som andre land

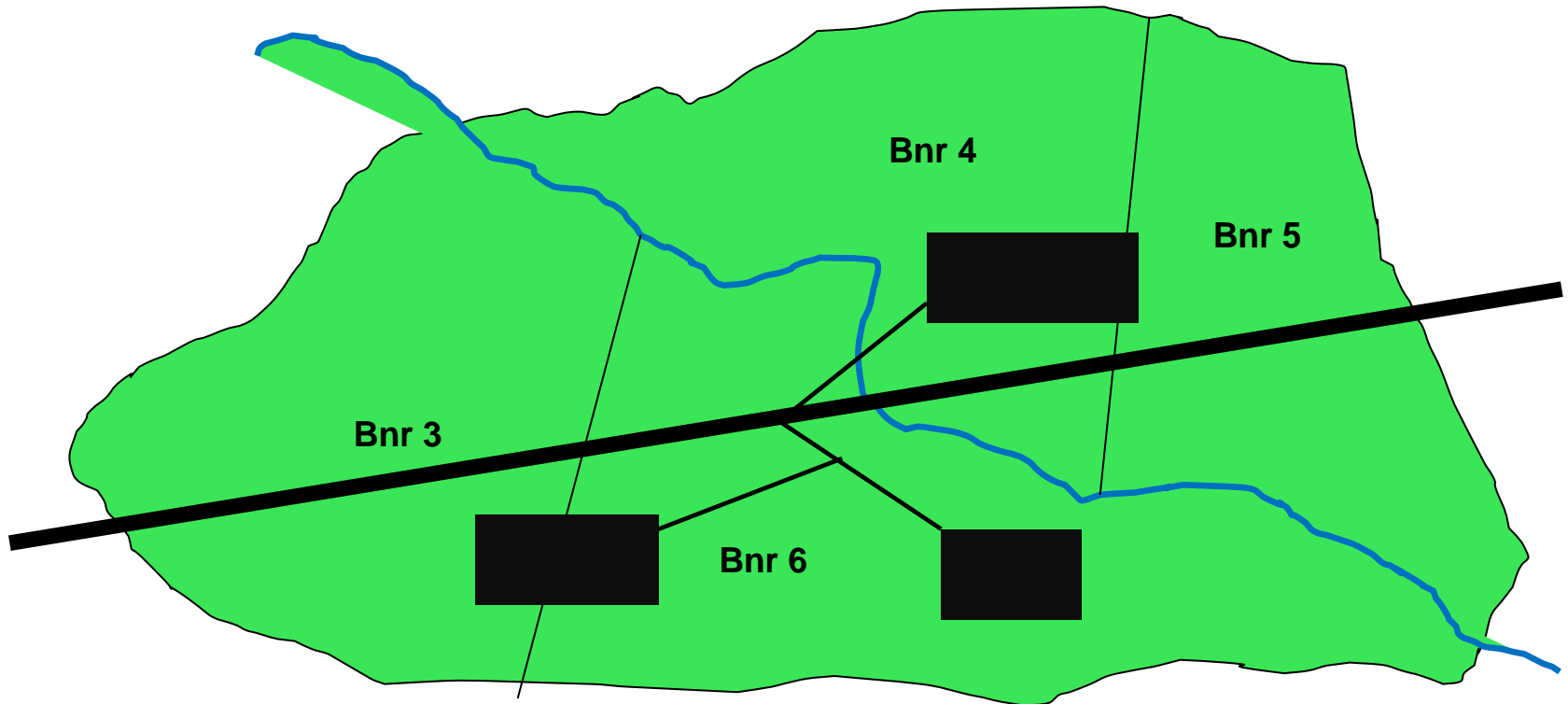
En typisk arealsituasjon i Europa

Motsatt bilde i Norge

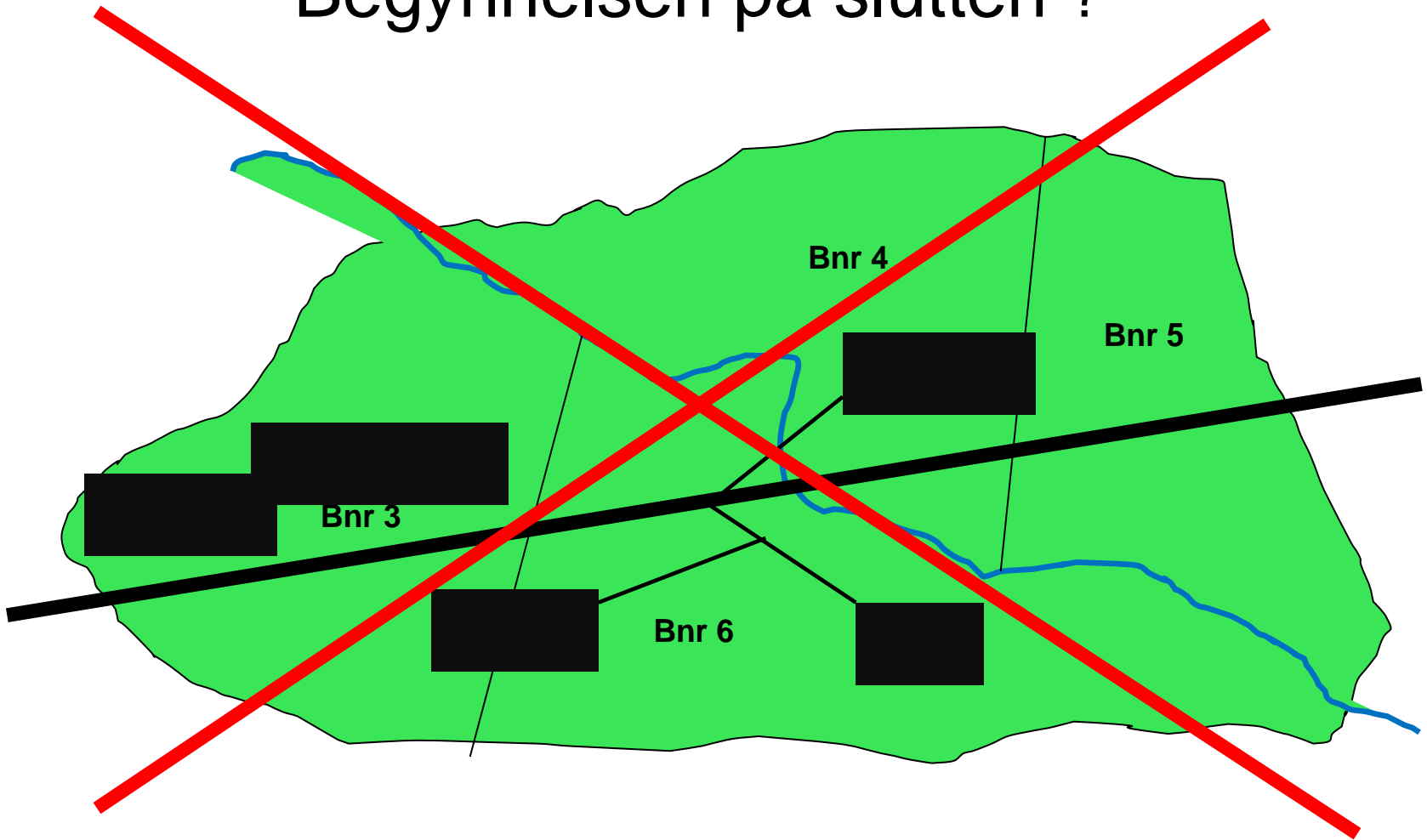
Arealdisponering Fragmentering – en kritisk faktor

Arealdisponering Fragmentering – en kritisk faktor

Fragmentering Begynnelsen på slutten ?

Historiens dynamikk

Grunnlaget for bosetting i Norge:
Gode muligheter for jordbruk eller fiske

Behov for samferdselsårer
og trafikknutepunkt

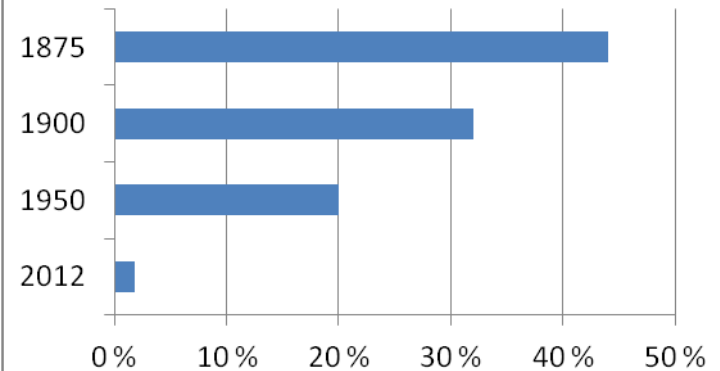

Urbanisering:
byer og tettsteder

Økt befolkningsvekst og behov for
utbyggingsarealer i byer og tettsteder

Ønske om å bruk den
beste jorda til byggegrunn

Andel sysselsatt i jordbruk

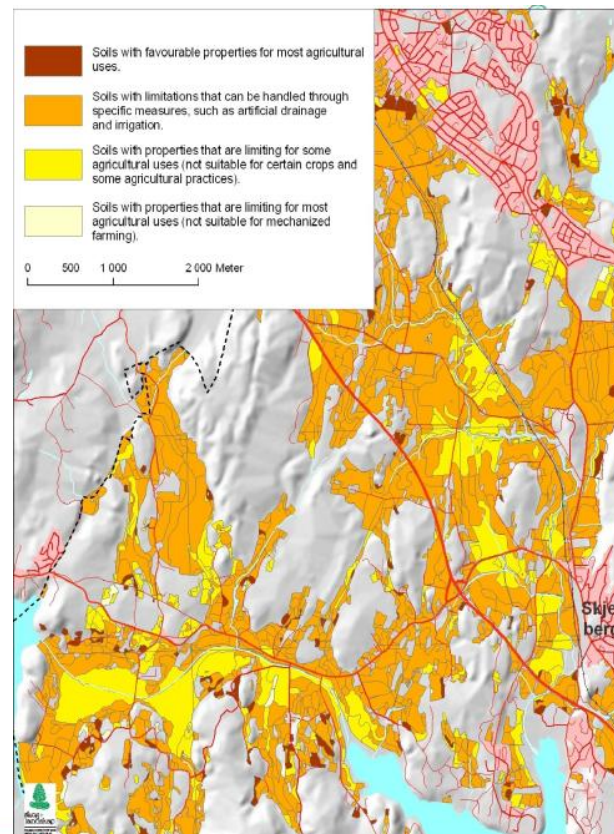
Hovedårsak:
Mindre arbeidsbehov på
grunn av økt produktivitet og
mekanisering

Denne dynamikken kan
sammenlignes med en
sjølfosterkende vond sirkel

Jordvernet - *i møte med* *“samfunnets behov” --- og når* *viktige samfunnsinteresser tilsier ...*

Tettstedutvikling og
samferdsel – avgjørende
føringer for jordvernet.

Overordna nasjonal/regional
politikk for arealbruk og
arealplanlegging

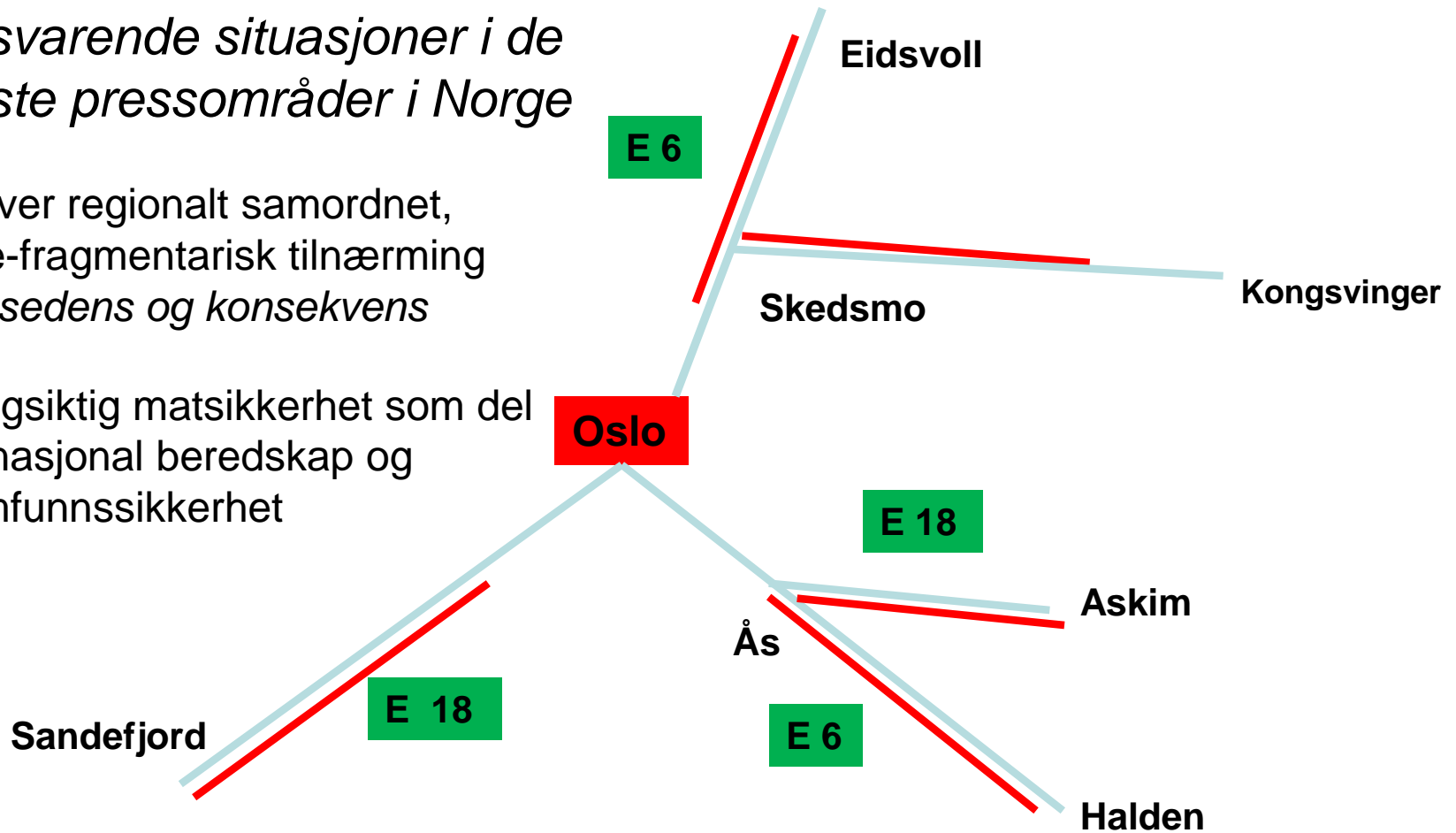

De store samferdselsårene rundt Oslo – midt i Norges matfat.

Tilsvarende situasjoner i de fleste pressområder i Norge

Krever regionalt samordnet, ikke-fragmentarisk tilnærming
Presedens og konsekvens

Langsiktig matsikkerhet som del av nasjonal beredskap og samfunnssikkerhet

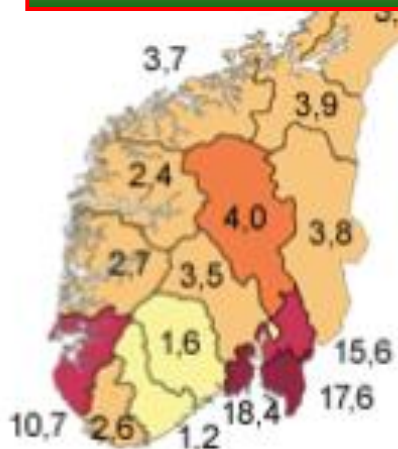

Har vi alternativ byggegrunn i Norge?

94 % av arealet uegnet til jordbruk

Ca 1 % av samlet landareal i Norge er velegnet til kornproduksjon. Herav 1/10 av særlig god kvalitet (jorder større enn 100 daa).

Ca 99% av samlet landareal i Norge er lite egnet til kornproduksjon

Dyrket mark er ujevnt fordelt i Norge, men utgjør mindre enn 20 % av arealet i alle fylker

Vi har rikelig med alternativ byggegrunn

Trenger vi likevel dyrket jord som byggegrunn?

Svaret er betinget av formålet med utbyggingen:

- Boligbygging
- Næringsbygg og offentlige bygg
- Vei og jernbane

Boligbygging

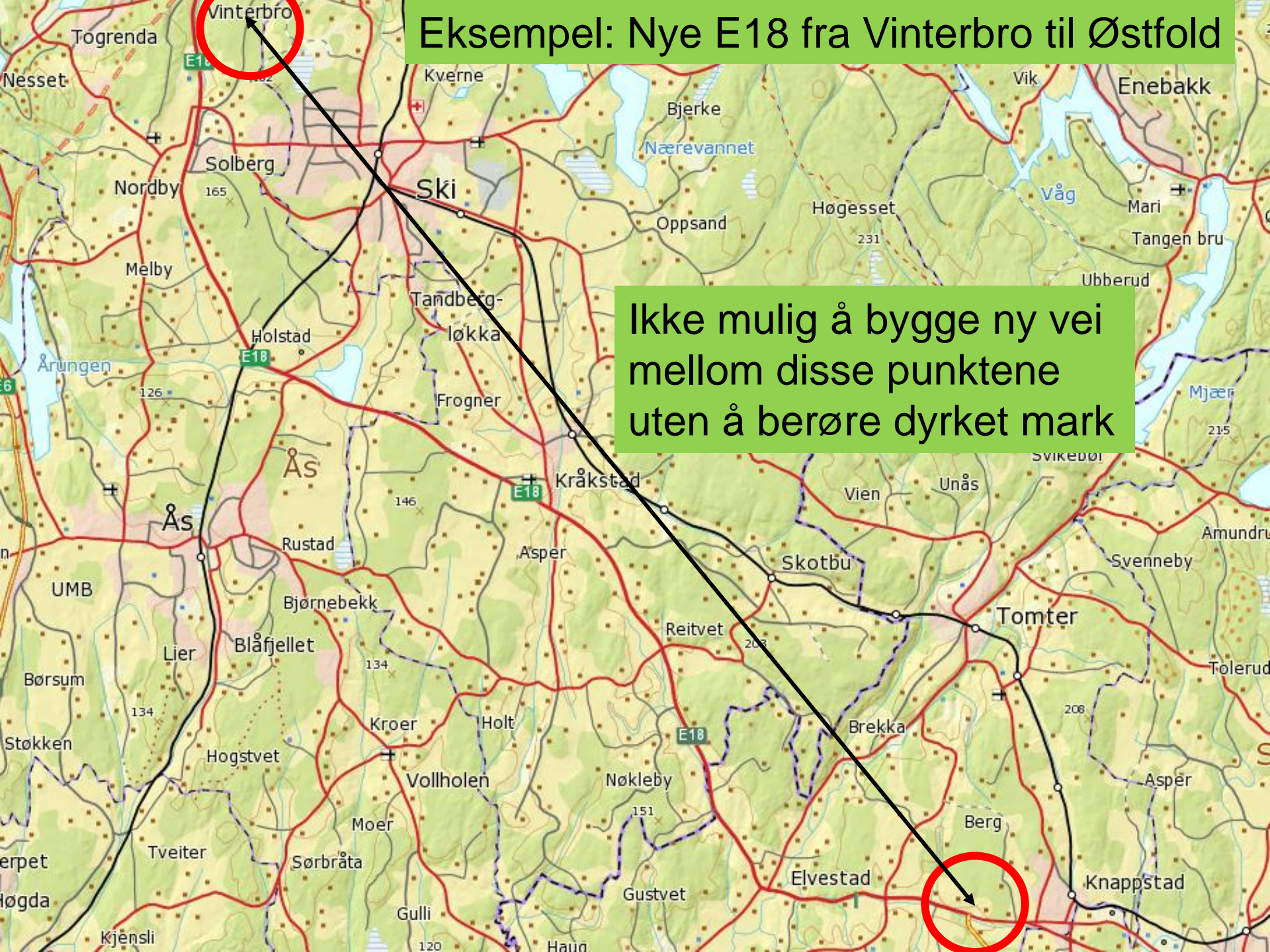

Tja-nja, de fleste ønsker naturtomter med utsikt

Dyrket jord er mindre attraktiv

Boligbygging på dyrket mark bør vurderes kritisk, – lite gjennomtenkt arealplanlegging ?

Eksempel: Nye E18 fra Vinterbro til Østfold

Ikke mulig å bygge ny vei mellom disse punktene uten å berøre dyrket mark

Jordvern – *mye mer en matsikkerhet*

Et viktig

- Miljøtiltak
- Klimatiltak

Fundamentalt også for

- Kulturlandskap
- Biologisk mangfold
- Kulturminner
- Naturvern

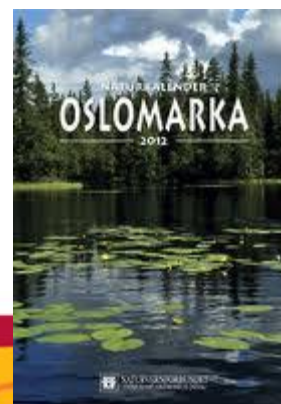
Jordvern – naturvern

I våre nærområder

- Oslomarka:
1 700 000 dekar
- Jordbruksareal Akershus
800 000 dekar

“There is nothing such as a free lunch”

Hvorfor har skogsmarka sterkere vern enn matjord og matfatet vårt ?

Jordflytting – er *det* løsningen ?

Delijordet
i Vestby

Jordflytting – primært et avbøtende tiltak

Aktuelt når

- Utbygging på dyrket mark ikke kan unngås og alternativet er nedbygging:
- Når jorda som beslaglegges:
 - Har god kvalitet
 - Er godt egnet til korndyrking eller til andre krevende vekster
- *Ikke når utbygging på udyrkbare jord er et bedre alternativ*

Jordflytting: *Bør ikke bli et "alibi" for nedbygging*

Jordflytting – krevende tiltak med mange usikkerhetsmomenter

- Kostbart
- Krevende logistikk
 - Grundig planlegging
 - Skånsom utførelse

1000-års jordstrukturutvikling lar seg ikke gjenskape med gravemaskin
- Betydelig risiko – avhengig av værforhold, jord og anleggsforhold

Uttaksområde
Mellomlagring
Transport
Mottaksområde

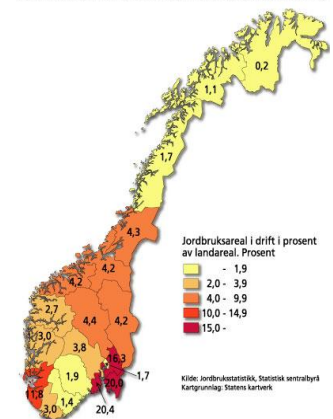

Hvis en aksepterer premissen om at tilgang på mat egentlig er det mest grunnleggende i alles liv og for all samfunnsutvikling (*I dag og inn i evigheten*) :

Hvorfor da legge andre premisser, prinsipper og politisk logikk til grunn for risikohåndtering og beredskap innen nasjonal matsikkerhet enn for militær sikkerhet (og andre “sikkerheter”)

Jordbruksareal i drift i prosent av landareal i alt, etter fylke, 2002

Hvorfor framstilles MATSIKKERHET og JORDVERN som en bondesak ?

Mat – bare for bønder ?

- *”””Militer sikkerhet er vel ikke en sak primært for norske offiserer ?”””*

Jordvern dreier seg om grunnleggende samfunnssikkerhet

Jordvern – for at bønder skal ha arealer å kjøre traktor på ?

Matproduksjon – for å sysselsette bønder ?